

BULLYING HOMOTRANSFÒBIC I LGTBIFÒBIC

Aproximació terminològica a l' homofòbia i la transfòbia

En el sentit específic del terme la homofòbia és una actitud hostil envers la homosexualitat i la transsexualitat. S' expressa en diferents formes actives de violència física i verbal; en un rebuig silenciós vers les persones identificades com a homosexuals i transsexuals i es tradueix en una limitació als drets, als espais, i als seus reconeixements.

Si bé el terme homofòbia i transfòbia sovint s'utilitza en un sentit ampli incloent el rebuig que pateixen totes las persones que són o semblen lesbianes, gais, bisexuals, intersex, trans o que tenen una expressió de gènere no normativa, s'ha de tenir en compte que aquesta no es dóna de forma igual contra cadascun d'aquests grups. Per això és necessari diferenciar i anomenar els diversos tipus existents d'homofòbia que, a més a més, poden requerir un abordatge diferenciat.

Així, la lesbofòbia és la discriminació específica que pateixen les dones lesbianes. Atès que es troben exposades a una major discriminació que la resta de dones per ser homosexuals i que la resta d'homosexuals per ser dones. La bifòbia és producte de una societat binarista, que encasella a les persones en dos extrems excloents (heterosexual o homosexual). D' aquesta manera és més fàcil acceptar que a una persona li agradin las persones del sexe contrari o del seu propi sexe que el fet de que li agradin les persones de qualsevol sexe. Per això, les persones bisexuals pateixen majors taxes d' incomprensió i de rebuig que les persones homosexuals i, per exemple, tenen més dificultats per a trobar parella que les persones heterosexuals o els gais i les lesbianes.

La transfòbia és la discriminació específica que pateixen les persones trans ja que posen en qüestió el sistema sexe/gènere, el que les porta a estar exposades a un major risc d'exclusió, rebuig i violència que les persones lesbianes, gais i bisexuals. La interfòbia és el rebuig que pateixen les persones intersex. LGTBIfòbia és un terme paraigües que utilitzen alguns col·lectius de persones LGTBI per visibilitzar el rebuig que pateixen el conjunt del col·lectiu de persones lesbianes, gais, bisexuals, intersexuals i transsexuals. Atès que no paren d' emergir noves identitats sexo-genèriques amb la seva corresponent pròpia fòbia també aquest terme acabara tenint les seves dificultats integradores.

La injuria constitueix l'arma principal de la homofòbia i és l'element que qualsevol persona LGTBI ha patit al llarg de la seva vida: es concreta amb : l'insult, el saber-se anormal, rebutjat i, en darrer terme, estigmatitzat (*Eribon, 2001*). En aquest sentit, la vivència de l' insult és, segons aquest mateix autor, una de les característiques més comunes de totes les persones LGTBI.

Les situacions d'homotransfòbia es donen en tots els àmbits socials ja que la homotransfòbia està present en un continuu que va des de l'àmbit privat –la família– i l'àmbit públic com el carrer, l'escola, el treball, els mitjans de comunicació i, en ocasions, arriba a institucionalitzar-se en forma de persecució activa vers les persones que formen part de les mal anomenades minories sexuals.

Encara que el concepte de "fòbia" ens pugui fer pensar que la homotransfòbia constitueix un rebuig psicològic de caràcter personal i irracional, ens trobem més aviat davant d'un prejudici social construït culturalment i interioritzat mitjançant la socialització rebuda. S'ens educa per a rebutjar allò sexualment diferent i a les persones que són o semblen LGTBI. Per tant, estem davant d'una forma de pensar, sentir o comportar-se que es pot desaprendre i de la que ens podem desprendre tant individual com col·lectivament. És a dir, la LGTBIfòbia (com el sexisme, el classisme, el racisme o la xenofòbia) pot ser eradicada de la nostra societat. S'ha de ser conscient de que tots i totes hem estat enculturats en el cisheterosexisme i aquestes actituds han d'abordar-se no només a nivell social, sinó també a nivell personal d'una manera introspectiva.

En conseqüència, l'homotransfòbia s'expressa en un continuu que va des de la exclusió o el rebuig (deixar de banda, ignorar, no deixar participar o no parlar amb una persona) fins a la violència verbal o física. I amb un trist ventall de possibilitats que inclouen la burla, l'insult, la ridiculització, els malnoms, el robatori, la intimidació, l'assetjament a través d'internet i d'altres tecnologies, l'amenaça, l'agressió sexual i l'agressió física que poden culminar amb la mort.

Formes d'homofòbia

Existeixen almenys, **5 formes en les que es manifesta l'homofòbia** i, per extensió, la LGTBIfòbia (Borrillo, 2001; Pichardo, 2009):

1. Cognitiva. L'homofòbia pot expressar-se en pensaments i elaboracions teòriques. Inclou pensar que la homosexualitat, bisexualitat o transsexualitat són antinaturals, creure que és un pecat o opinar que les persones LGTBI no haurien de tenir els mateixos drets que la resta de persones.

2. Afectiva. S'expressa a través de sentiments de rebuig, temor o fàstic envers les persones que són o semblen LGTBI.

3. Conductual. Si aquesta homofòbia, que pot ser cognitiva o afectiva, s'expressa en comportaments de rebuig i exclusió actius, parlem aleshores d'homofòbia conductual.

4. Liberal. Un tipus d'homofòbia que sovint passa desapercibuda és l'anomenada homofòbia liberal. Aquesta consisteix en pensar que l'espai públic hauria de ser exclusivament cisheterosexual i que l'afectivitat entre persones del mateix sexe s'ha de mantenir en l'espai íntim i privat, considerant aquestes mostres d'afecte davant les altres persones com una provocació o una falta de respecte.

5. Institucional. Quan el rebuig i la discriminació de les persones LGBTI forma part de les normes i el funcionament quotidià de les institucions (estats, polítiques públiques, centres educatius, hospitals, empreses, entre altres) ens trobem davant d'una homofòbia institucional.

Àmbit educatiu

Un dels àmbits on la LGTBIfòbia s'expressa i es reproduïx amb més força és en l'àmbit educatiu. L'educació és un dels principals agents de socialització a la nostra cultura i on s'ensenya des de la infància que la homosexualitat i el qüestionament de la identitat de gènere no són adequats. La violència LGTBIfoba en el context escolar presenta una sèrie de especificitats davant d'altres tipus d'assetjament escolar que la fa més nociva i difícil de combatre: està invisibilitzada i normalitzada; i pot dur a situacions d'exclusió en forma de pèrdua d'amistats i recolzaments davant la por al contagi de l'estigma. Existeix en la majoria dels casos no solament una manca de recolzament a l'escola sinó que també en el propi entorn familiar, serà desdibuixat qualsevol indicatiu d'homosexualitat amb tots els recursos que les famílies tinguin al seu abast. Per això, en moltes ocasions, aquestes víctimes dubten compartir-ho a casa, ja que pensen que potser no comptaran amb el recolzament de les seves famílies o representants legals. Contràriament al que sovint es dona davant d'una discriminació d'origen racial, ètnic o religiós.

Atès que totes les persones estem socialitzades en la homofòbia i el cisexisme, constitueix un repte anar desprenent-se d'aquestes actituds LGTBIfòbiques i per això el primer pas és reconèixer-les en nosaltres. Malgrat es percep una major acceptació envers la homosexualitat arrel de les transformacions socials dels darrers anys, sovint es tracta més d'una aparença que d'un veritable respecte vers la diversitat sexual (FELGTB, 2015).

Malgrat que entre les finalitats del sistema educatiu es troba educar en el respecte i en les llibertats, les expressions de LGTBIfòbia són freqüents en els contextos educatius (Gómez, 2009).

L'assetjament escolar constitueix, actualment, un dels principals problemes dels centres educatius i està present en tots els nivells del sistema educatiu

<http://www.zliving.com/family/parenting/5-movies-about-bullying>L'assetjament homofòbic i transfòbic



L'assetjament escolar, també conegut per l'expressió anglesa bullying, es diferencia de les agressions esporàdiques perquè implica comportaments reiterats d'intimidació i exclusió a partir d'un desequilibri de poder en les relacions interpersonals i per ser intencional (del Barrio et al., 2003).

Aquesta situació genera una sensació d'indefensió en la persona assetjada que pot portar-la a modificar les seves actituds i conductes quotidianes per por que les agressions continuïn. A més, l'assetjament escolar erosiona l'empatia i les actituds pro socials i empàtiques en el grup d'iguals (Cerezo, 2006). Estudis recents mostren que l'assetjament escolar deixa més grans seqüeles en els i les joves que el maltractament patit pels adults. En aquests casos es tripliquen les taxes d'ansietat, de depressió i autolesions (Lereya et al. 2015). De fet, l'American Psychological Association (APA) el qualifica el bullying com un greu problema de salut pública.

La UNESCO adverteix que l'assetjament escolar per homofòbia i transfòbia és un problema universal que implica la violació dels drets d'estudiants i docents i impedeix la nostra capacitat col·lectiva per obtenir una Educació de Qualitat per a tothom.

El dret al lliure desenvolupament de la personalitat, així com el dret a una vida digna i lliure de violència, constitueix un dels principals drets humans reconeguts internacionalment. En aquest marc, el dret a l'educació sense discriminació per orientació sexual o identitat de gènere es troba recolzat per diversos articles de la "*Convenció sobre els Drets de l'Infant i en els Principis de Yogyakarta*", 2006.

Ser o semblar lesbiana, gai, bisexual o trans i el no complir amb les normes de gènere assignades culturalment per a homes i dones són algunes de les causes més freqüents d'assetjament escolar (Pichardo et. al., 2014). Per això, resulta de vital importància no minimitzar el problema fer-ho invisible o tractar de justificar-ho. Arguments com «no hi ha mala intenció», «passa a tot arreu», «són coses normals a aquesta edat» o «no n'hi ha per tant», no només contribueixen a perpetuar aquest tipus de conductes, sinó que vulneren els drets de l'alumnat. Per aquest motiu, la intervenció davant l'assetjament escolar per homofòbia o transfòbia és una responsabilitat que el personal docent i tots els membres de la comunitat educativa han de complir i fer complir en el desenvolupament de les seves tasques, més enllà de les creences o ideologies personals.

Sabem que l'assetjament escolar per homofòbia i transfòbia afecta directament les persones agredides, però també ho fa als que agredeixen, als que observen, al centre educatiu on té lloc i, com afirma la UNESCO (2013), té greus conseqüències en l'educació i l'aprenentatge. Davant d'això, no hem de perdre de vista que la conducta i les actituds dels docents, no docents i de les persones adultes en general és normalment un exemple a seguir per a l'alumnat. El silenci o la passivitat davant l'assetjament escolar per homofòbia o transfòbia les converteix en còmplices i legitima l'assetjament com una forma de relació social acceptable.

L'assetjament homofòbic o bullying homofòbic (Rivers, 2001), descriu l'exercici del poder físic o psicològic que exerceix un igual sobre l'altre. Trenca l'equilibri en la relació i converteix l'assetjat/da en víctima habitual, mitjançant els insults homofòbics.



<https://mentalillnessmom2mom.net/2015/10/28/bullying-and-mental-illness/>

Així doncs, amb els termes d'assetjament escolar homofòbic" o 'bullying homofòbic' ens referim en aquells comportaments violents pels quals l'alumnat queda exposat repetidament a l'exclusió, l' aïllament, l'amenaça, els insults i les agressions per part dels seus iguals. La víctima serà desqualificada i deshumanitzada, i en general, no podrà sortir per si sola d'aquesta situació, en la qual s'inclou tant a joves gais, lesbianes, transsexuals i bisexuals, però també a qualsevol persona que sigui percebuda o representada fora dels patrons de gènere més normatius.

Les víctimes es troben en una extrema vulnerabilitat, atès que la majoria dels casos no han consolidat la seva identitat, així que són molt depenents del grup i de l'acceptació social, i sovint no tenen el suport familiar. És més, els/les agressors/es també estan en un període de desenvolupament, de manera que encara no han integrat prou els prejudicis i la intervenció positiva sobre la seva conducta.

Tractar el bullying homofòbic i transfòbic com a part de l'assetjament en general insensibilitza i impedeix que es pugui treballar en la seva prevenció d'una manera correcta. La persona agredida, en nombroses ocasions és invisible i vol seguir sent-ho. Evidenciar el bullying homofòbic és assenyalar l' estructura cisheterosexista.

Trets diferencials del bullying homofòbic

El bullying homofòbic té característiques en comú però també té diferències cabdals del bullying general. És per això que requereixen abordatges diferenciats.

El bullying homofòbic i el bullying general tenen en comú les característiques següents:

- **Expressions:** reuneixen agressions físiques i verbals, intimidació, amenaces i exclusió.
- **Freqüència:** es donen en forma repetida i persistent.
- **Desequilibri de poder:** hi ha una relació desigual (encara que sigui entre iguals) entre la persona agressora i qui és agredida.
- **Intenció:** busquen deliberadament ocasionar un dany físic, emocional o social.
- **Detonant:** són les diferències i no està precedit per alguna provocació.
- **Efectes en l'educació:** totes les formes de bullying causen absentisme escolar. Porten als/les estudiants perjudicats a evitar el territori amenaçant, que en aquest cas és l'escola o l'institut.

Els trets distintius del bullying homofòbic són:

- **Invisibilitat:** atès que la diversitat sexual és gairebé invisible, l'agressió a la mateixa també roman inadvertida.
- **Violència estructural:** Les cultures homofòbiques aproven la violència. Els/les agressors/es estan emparats pel silenci i la complicitat.
- **Contagi de l'estigma:** Qualsevol que s'aproximi a una persona agredida és susceptible de patir la mateixa discriminació.
- **Continu de l'exclusió:** La discriminació, assetjament o exclusió s'estenen a tots els àmbits de la vida, no es limiten a les aules.
- **Desapoderament:** Les persones agredides reconeixen l'atropellament, però es paralitzen ja que qualsevol acte en defensa o de denúncia pot augmentar l'homofòbia.
- **Propagació de la injúria:** L'insult per l'orientació sexual està present permanentment i plana en les persones com una forma de censura.

Per aquests motius, el seu abordatge, com proposa la UNESCO, se situa en la prevenció i en l'obtenció d'un ambient d'aprenentatge protegit per l' alumnat, fins i tot pels que exerceixen el bullying.

Que ens mostren els estudis?

Un estudi ha trobat els següents resultats (*Pichardo, 2009*):

- Els centres educatius no són llocs segurs per als i les adolescents homosexuals, és a dir, per a totes les persones que no responen a les expectatives de gènere.
- La major part dels adolescents homosexuals han viscut situacions d'agressió o marginació a causa de la seva orientació sexual.
- Els nois presenten més actituds homòfobes que les noies.
- Les adolescents lesbianes són vulnerables a l'assetjament sexual.
- Hi ha molt pocs referents de figures positives públiques no heterosexuales.

Un segon estudi

Segons *La National School Climate Survey de GLSEN* ha documentat els reptes únics que enfronten els estudiants LGBT i ha identificat les intervencions que poden millorar l'ambient escolar. L'enquesta (*GLSEN, 2013*) revela la prevalença de llenguatge ofensiu del col·lectiu LGBT i la seva victimització, mitjançant, per exemple, experiències d'assetjament i atacs violents a les escoles.

Un resum de les troballes d'aquest estudi són:

- El 55% dels estudiants LGBT es va sentir insegur per causa de la seva orientació sexual i el 37.8% per la seva expressió de gènere.
- El 71.4% dels estudiants LGBT va sentir regularment o sovint que a l'escola es fes servir la paraula "gai" amb una connotació negativa i el 90.8% va indicar que se sentia colpit per sentir aquest tipus de comentaris.
- El 74.1% dels estudiants LGBT va ser assetjat verbalment a causa de la seva orientació sexual.
- El 36.2% va ser agredit físicament per causa de la seva orientació sexual.
- El 49% va patir ciberassetjament.

Els estudiants LGBT que van experimentar majors nivells de victimització a causa de la seva orientació sexual:

- Van tenir tres vegades més probabilitats de perdre dies de classe en el darrer mes que aquells que van experimentar nivells més baixos.
- Van tenir mitjanes de qualificacions més baixes que els alumnes que van ser assetjats amb menor freqüència.
- Van tenir el doble de probabilitats d'indicar que no tenien plans de seguir cap tipus d'educació superior que aquells que van patir nivells d'assetjament baixos.
- Van tenir menor autoestima i majors nivells de depressió (GLSEN, 2013).

Les conseqüències psicològiques generals del bullying homofòbic en l'assetjat són:

- L'augment de l'homofòbia interioritzada.
- Moltes dificultats en el procés d'autoacceptació.
- Un atac a l'autoestima i a l'assertivitat.
-

I, tanmateix, les persones que pateixen bullying solen presentar:

- Baix rendiment escolar.
- Problemes de comportament.
- Trastorns alimentaris.
- Abús d'alcohol i drogues (*Van Wormer, 2003*).
- Absentisme escolar (*GLSEN, 2009*).
- Aïllament social fins a la fòbia social.
- Trastorns d'ansietat i trastorn d'estrès posttraumàtic (*Rivers, 2004*).
- Trastorns afectius, com depressió major en l'edat adulta (*McClelland, 2011*).
- Els adolescents LGBT tenen tres vegades més probabilitats de suïcidar-se que els altres (*U.S. Department of Health and Human Services, 1989*) i tenen un increment de la ideació suïcida.

Aquesta presentació ha estat una aproximació als principals estudis sobre el bullying i les seves conseqüències. Som conscients de que cal aprofundir més en aquest important tema. Hem inclòs bibliografia i recursos que també s'han consultat per presentar la segona part d'aquest article que presentarem el proper mes on tractarem els principals abordatges que des de diferents marcs educatius s'han posat en marxa per a prevenir aquest tipus de maltracte.

Equip d'Assessorament Psicològic i Assessoria Educativa del Casal Lambda.

Bibliografía

Borrillo, Daniel. *Homofobia*, Bellaterra 2001.

D.L. Espelage. *Addressing research gaps in the intersection between Homophobia and Bullying*, Educational Psychology, 2008

GLSEN, Gay, *Lesbian and Straight Education Network*, 2014

G.Maite, *La necesidad de implementar programas validados para prevenir el acoso escolar*, Incop, Octubre-Diciembre n.75, 2016

Mischna, F. *Bullying of LGBT Youth: a qualitative investigation*, The British Journal of Social Work, 2009

MsClelland Institute. *How school bullying impacts LGBT young Adults*, MsClelland Institute, vol.4 n.1, 2012

Rivers, Ian. *Recollections of Bullying at School and Their Long-term implications for LGTB*, York St John College UK, 2004

Russel, S.T. *LGBT Adolescent School Victimization: implications for Young Adult Health and Adjustment*, Journal of school health, 2010

S. Morell, *Conseqüencies psicològiques del bullying homofòbic i transfòbic: factors identificatius i preventius*, COPC, Febrer n.186, 2006

Van Wormer, Katherin. *What schools can do to help gay/lesbian/bisexual youth: a harm reduction approach*, Adolescence, 2003

Vieno, Alessio. *Creare comunità scolastica. Teorie e pratiche per migliorare il benessere psicosociale degli adolescenti*, Alessio Vieno, 2005

Recursos

https://www.msssi.gob.es/ssi/igualdadOportunidades/noDiscriminacion/documentos/Abrazar_la_diversidad_v_d.pdf

<http://www.bienestaryproteccioninfantil.es/fuentes1.asp?sec=32&subs=328&cod=2892&page=&v=2>

http://cultura.atresmedia.com/artes/sopa-letras-lgtb-ttt-etc_2017022358afed370cf2fa92de4b6dd5.html

<http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1826&context=auilr>

<https://www.glsen.org/>

http://bibliodiversa.todomejora.org/wp-content/uploads/2016/10/AZKENA-_propuesta_acoso_homo_lesbo_transfobico.pdf

<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002448/244841s.pdf>

http://educacionlgbti.org/wp-content/uploads/2016/12/SumandoLibertades_Dic16.pdf

http://www.mides.gub.uy/innovaportal/file/33133/1/educacion_y_diversidad_sexual_-_guia_didactica_-_con_marcas_de_corte_y_registro.compressed.pdf

http://www.movilh.cl/documentacion/educando_en_la_diversidad_2da_edicion_web.pdf

<http://www.felgtb.org/rs/2157/d112d6ad-54ec-438b-9358-4483f9e98868/671/filename/informedefensor-17m13.pdf>

<http://www.fundaciontriangulo.org/documentacion/documentos/expectativasdediversidad2.pdf>